

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Запорізької обласної державної адміністрації
Державний навчальний заклад “Запорізьке вище професійне училище “Моторобудівник»

Організація роботи куратора навчальної групи з учнями з девіантною поведінкою

З досвіду роботи

Піготувала
Куратор групи : Похилюк Г.М.

Поведінка, що відповідає вимогам норми і нею врегульована, називається нормативною. Основне значення нормативної поведінки полягає в упорядкуванні й організації людської активності, у використанні в суспільних взаємовідносинах людей найбільш раціональних методів і засобів. Виступаючи як механізми соціальної регуляції поведінки, соціальні норми пов'язують усі прояви особистості, її поведінку з важливими інститутами сучасного суспільства, його структурою і вимогами.

Зважаючи на складну соціальну структуру сучасного суспільства, у ньому одночасно існує ряд нормативних систем і підсистем. Оцінку нормативній поведінці дають соціальні спільноти (держава, суспільство, соціальні групи, громадські об'єднання, окремі індивіди) залежно від збігу поведінки з тією нормативною системою (підсистемою), якої дотримується певна спільнота. Зазвичай норма розрахована на багаторазове застосування відносно невизначеного кола об'єктів.

Будь-яка норма поведінки особи серед інших не є індивідуальною, оскільки прямо чи опосередковано відображає суспільні цінності та інтереси. У суспільстві, зазвичай, є чинними багато нормативних систем (право, мораль, політичні, естетичні й організаційні норми, звичаї і традиції тощо), які взаємодоповнюють одна одну, утворюючи надзвичайно ефективний регулятор людських вчинків. Взаємодіють також санкції норм різних видів, або норма одного виду може підкріплюватися санкцією норми іншого виду (наприклад, злочин може спричинити не лише до кримінального покарання, але й до морального осуду).

Бажаність чи обов'язковість дотримання норми сприймається особою поряд з іншими чинниками, які впливають на прийняття рішення. Свідомість такої бажаності чи обов'язковості впливає на формування потреб, інтересів, на прийняття рішень, поєднуючи різні елементи поведінки. Наявність позитивної чи негативної санкції вказує, що норма не може ігноруватися суб'єктом і має обов'язково братися до уваги при визначенні лінії поведінки. Цим забезпечується загально превентивна дія норми.

Уява про небажані наслідки поведінки включає інші елементи:

- 1) знання про те, що за даний вчинок встановлено відповідальність;
- 2) знання про ступінь суворості цієї відповідальності;
- 3) передбачення невідворотності такої відповідальності.

Усе це формує нормативну поведінку особи, спрямовує її відповідно до суспільне корисних вимог. Але нормативна поведінка не є єдиним різновидом людської поведінки. У всякому разі, навряд чи можна говорити, що "усвідомлюємо ми це чи ні, але ми завжди діємо у відповідності з тією чи іншою нормою" і що "людина завжди здійснює нормативну поведінку"/

У дійсності багато людських діянь не є нормативними не лише тому, що вони здійснюються всупереч нормам, але здебільшого через те, що норми поведінки існують не з кожного конкретного питання людських взаємовідносин.

Отже, поняття ненормативної поведінки включає два різновиди:

- а) поведінка, не врегульована нормою,
- б) поведінка, що суперечить нормі.

Їх поєднує та обставина, що в обох випадках особа керується не існуючою нормою поведінки, а діє згідно самостійно прийнятому рішення. Можливість ненормативної поведінки обумовлена тим, що людська свідомість здатна виходити за межі будь-яких стереотипів і випрацьовувати нові, раніше не існуючі варіанти поведінки. Корисна ненормативна поведінка відрізняється творчим початком; розпочинаючи з індивідуальних діянь невеликих масштабів, воно здатна набути розповсюдження і стати, у свою чергу, соціальною нормою. Така поведінка сприяє руху вперед, вирішенню актуальних задач.

Девіантна поведінка - поведінка, яка не відповідає нормам і правилам, прийнятним у певній групі суспільства.

Девіантна поведінка (від лат. девіанто - відхилення) визначає певні способи поведінки, мислення, діяльності людини, які не відповідають встановленим в даному суспільстві нормам і цінностям (злочинність, проституція, аморальна поведінка, пиятика, наркоманія, самогубство тощо). У визначенні йдеться про "норми", які регулюють соціальну діяльність, поведінку людей (правові, моральні, етичні).

Види девіантної поведінки

Девіантна поведінка поділяється на дві групи: поведінка, яка відхиляється від норм психічного здоров'я (шизоїди, астеніки, епілептоїди; особи з акцентуаціями характеру); поведінка, що має відхилення від морально-правових норм, які виявляються у форму проступків і злочинів.

В залежності, по-перше, від ступеня завданої шкоди інтересам особистості, соціальної групи, суспільства в цілому і, по-друге, від типу порушуваних норм можна розрізнити наступні основні види девіантної поведінки.

1. Деструктивна поведінка. Заподіює шкоду тільки самої особистості і не відповідає загальноприйнятим соціально-моральним нормам - накопичення, конформізм, мазохізм і ін

2. Асоціальна поведінка, що заподіює шкоду особистості і соціальним спільнотам (сім'я, компанія друзів, сусіди) і проявляється в алкоголізмі, наркоманії, самогубство та інше.

3. Протиправна поведінка, що представляє собою порушення як моральних, так і правових норм і виражається в грабежах, вбивствах та інших злочинах.

Девіантна поведінка може виражатися у формі:

а) вчинку (вдарити людину по обличчю);

б) діяльності (постійне заняття вимаганням чи проституцією);

в) способу життя (злочинний спосіб життя організатора мафіозної групи, грабіжницької зграї, спільноти фальшивомонетників).

Можна виділити такі різновиди девіантної поведінки:

· Злочинність - найбільш небезпечне відхилення від соціальних норм, набуває особливого поширення в молодіжному середовищі.

· Пияцтво та алкоголізм набули значного поширення серед молоді. За даними досліджень, 70-80% опитаних вже пробували вживати алкоголь у віці 13-15 років.

· Самогубства, рівень вчинення яких, як показують дослідження, підвищується в період економічних і соціальних криз. Різкі зміни в суспільстві призводять до зниження адаптивних можливостей людини. Підлітки та молоді люди здійснюють самогубства через непорозуміння, конфліктів у сім'ї, нещасливе кохання тощо Багато самогубств пов'язані з асоціальною поведінкою особистості (наркоманією, алкоголізмом, проституцією та ін.)

Останній час констатується збільшення кількості проявів девіантної поведінки серед неповнолітніх і молоді. Хоч у багатьох випадках порушення норм неповнолітніми не становлять суспільної небезпеки, оскільки характеризуються примітивністю способів вчинення, часто мають виражену дитячу мотивацію", але є небезпечними і в разі відсутності своєчасного реагування вихователів можуть привести до деформації особистості.

Часто у науковій літературі, у побуті ми зустрічаємося з поняттям "важкий" підліток або юнак, "важковихований", "педагогічно занедбаний". Що ж означає "важкий"? А.Й. Капська визначає три істотні ознаки складових змісту цього поняття: по-перше, відхилення від норм поведінки, по-друге, складність у виправленні поведінки, по-третє, необхідність індивідуального підходу та особливої уваги. Зовнішньо важковихованість виявляється конфліктністю дітей і молоді з найближчим оточенням, емоційною невірноваженістю, грубістю, правопорушеннями.

Адиктивна поведінка, схильність до неї є проявом внутрішнього стану особистості, який детермінується такими умовами та факторами:

- відсутність або недостатність позитивного емоційного контакту з батьками, вихователями;

- неповна, неблагополучна сім'я;

- неправильне виховання дітей в сім'ях, відсутність у батьків педагогічних знань.

Роль педагогів у профілактиці та корекції з девіантними підлітками

Методика профілактики девіантної поведінки серед молоді - це сукупність методів попередження і недопущення у молоді відхилень від соціально позитивної поведінки. Велику увагу приділяю профілактиці такої поведінки у своїй групі.

Суб'єктами подібної профілактики вважаються сім'я та організації, які виконують виховну і профілактичну роботу в процесі своєї основної діяльності. Тому основні профілактичні заходи повинні спрямовуватися на зменшення впливу «на-вішування ярликів» Це може бути здійснене лише спільно з іншими спеціалістами (куратором, психологами, педагогами).

Соціальну роботу слід проводити не тільки з учнями, а й із їх батьками та найближчим оточенням. Контакт із членами «сімей ризику» повинен відбуватися не рідше, ніж 1-2 рази на місяць. Так, у групі здійснюється соціальний контроль у вигляді бесід, що спрямовані на відновлення виховних можливостей сім'ї.

Профілактика - це частина загального навчально-виховного процесу групи. Реалізація нерозривного зв'язку загального навчально-виховного процесу із запобіганням антигромадським вчинкам є специфікою виховного змісту ранньої профілактики, необхідність якої визначається навіть незначним відхиленням у поведінці учнів.

Одним із методів такої роботи є метод «впливу через до-віру». Даний метод передбачає активне включення особистості в життєдіяльність колективу. Практика свідчить, що навіть невеликі доручення, які я дозволяю виконувати самостійно, без контролю дорослих, дуже популярні серед учнів. Поступове розширення кола доручень, а відповідно до цього, і довіри, формує впевненість у своїх діях, підвищення самостійності й відповідальності. В результаті учень, що при вступі в училище чинить опір виховному впливу, починає відчувати власну самостійність і значущість. А це позитивно впливає на подальшу поведінку: зникає агресія, замкненість, формуються нові риси характеру, іноді, під впливом виховного процесу, відкриваються здібності в художній самодіяльності, музиці, співах, декламуванні поезії, розкривається талант в засвоєнні азів професії, що відкривають в учня нові погляди на життя.

Я працюю із учнями, схильними до правопорушень, - це перш за все налагодження стосунків, спільна діяльність, постійна увага до особистості, контроль, аналіз свого ставлення до конкретного підлітка, особистісний, індивідуальний підхід.

Профілактика девіантної поведінки в групі можлива за умови такої організації педагогічного процесу, що забезпечить формування культури, адекватних соціальних норм поведінки, здорового способу життя. Необхідно переходити до психолого-педагогічних технологій формування активного психологічного захисту, ціннісного відношення до здоров'я, індивідуальної стійкості до відхилень у поведінці.

Тому я проводжу профілактичну роботу з учнями групи за наступними напрямками:

1. медична - орієнтована на надання інформації про негативний вплив психоактивних речовин на фізичне та психічне здоров'я;

2. освітня - максимальне забезпечення інформацією про проблеми вживання алкоголю, наркотиків та ін.;

3. психосоціальна - розвиток психологічних навичок протистояння груповому тиску, вирішення конфліктних ситуацій, правильний вибір у складних ситуаціях.

Здійснення профілактичної роботи в групі є прерогативою у співпраці з учителями, батьками, працівниками соціальних служб. Ця робота включає ряд компонентів: виховання, корекція девіантної поведінки, проведення попереджувально-просвітницької роботи, первинної профілактики, що надає можливість отримати інформацію про шкідливість вживання психоактивних речовин та вторинної профілактики - розпізнавання сигналів, як потенційно проблематичних, з метою реагування на них, щоб уникнути подальших проблем.

Одним з перших підходів щодо профілактики негативних явищ в молодіжному середовищі був інформаційний підхід. Він базувався на розумінні того, що якщо людина знає про шкідливість для здоров'я певного стилю поведінки, вона утримується від неї. Такий спрощений погляд рідко виправдовував себе на практиці. В програмах інформаційного підходу були використані також: модель осуду аморальної поведінки, що пов'язана зі вживанням наркотиків; модель залякування, яка стверджує, що наркотики - причина багатьох захворювань та ранньої смерті (короткої тривалості життя). Таким чином, в рамках пізнавальної моделі основний акцент був зроблений на інформуванні потенційних споживачів про негативний вплив психоактивних речовин та ризик, з яким пов'язане їх вживання.

Аналіз ефективності інформаційного підходу сприяв уточненню багатьох спірних моментів. Місце колишньої мети - абсолютної відмови від вживання психоактивних речовин - посіла інша - дотримання здорового способу життя. Ця складна комплексна проблема сприяла усвідомленню необхідності формування відповідальної поведінки молодих людей. Зміна акцентів у профілактичній роботі, у фокусі яких виявились не наркотики та наслідки їх вживання, а люди та аналіз причин їх ризикованої поведінки означала народження нового поведінкового підходу в профілактичних програмах.

Так, у плані виховної роботи групи, включено багато виховних годин, присвячених шкоді здоров'ю від вживання алкоголю, наркотиків, тютюнопаління та інше. Я, як куратор групи,

стараюсь донести вплив цих негативних явищ на здоров'я учнів і звертаю увагу на осмислений та обдуманий вибір учнями. Я демонструю відповідні фільми про шкоду, яких є достатня кількість в мережі Інтернет, про їх наслідки. Стараюсь шукати фільми про свідчення людей, які пройшли ці страхіння та знайшли в собі силу, мужність побороти ці шкідливі впливи, відмовитись від них, пролікуватися та почати нове життя.

Навчання молоді протистояти тиску однолітків і засобів масової інформації, що ініціюють вживання шкідливих речовин має дві характерні риси: використання підліткових лідерів, а також рольових ігор та соціальної підтримки при навчанні навичкам відмови. І та, й інша використовується для створення клімату, у якому легше за все сказати «ні». Важливо відмітити, що молоді люди самі повинні докладати наполегливих зусиль щодо зміцнення здоров'я. Разом з тим педагоги, психологи, соціальні працівники та лікарі, які безпосередньо працюють з дітьми та підлітками повинні бути достатньо підготовленими. В училищі дуже часто організуються відкриті виховні години, які на конкретних прикладах демонструють шкідливий вплив від вживання алкоголю, наркотиків та ведення нездорового способу життя. У проведенні профілактичних заходів обов'язково беру до уваги психологічні, індивідуальні та вікові особливості учнів, з якими проводиться робота. Бесіди проводяться в групі, в ході яких детально розкривається руйнівна дія шкідливих наркотичних речовин. Під час бесід слід акцент робиться на здоровому способі життя.

Формування в учнів навичок здорового способу життя залежить від навчання навичкам ефективної взаємодії, регуляції емоцій, вирішенню конфліктів, зміцненню зв'язків між членами сім'ї та іншими близькими дорослими, виборі друзів та побудові позитивних взаємостосунків з однолітками, прийнятті рішень вмінні протидіяти тиску інших, уникненню невиправданого ризику.

Активне залучення лідерів серед учнів, які будуть надавати необхідну інформацію про здоровий спосіб життя та своєю поведінкою утворювати власні переконання стосовно невідповідності негативної ризикованої поведінки виявилось ефективним методом «рівний-рівному».

Особливо актуальним є вивчення найбільш ефективних технологій формування здорового способу життя молоді.

Зміцнення здоров'я - активний процес з попередження захворювань. Він включає освітні компоненти (в тому числі індивідуальні та групові) та методи соціального впливу, які разом зі зміною оточуючого середовища, законодавчим та організаційним втручанням, утворюють стратегію зміцнення здоров'я.

Важливим фактором формування здорового способу життя у вільний час є й те, що соціально активна молодь, її лідери з навичками здорового способу життя підтримують свої переконання відповідною поведінкою.

Програми профілактики повинні закликати учнів до впевненості у собі, почуття гордості за свої досягнення. Потрібно спонукати їх до прагнення контролювати свою поведінку, не перекладаючи відповідальність за свої шкідливі звички на інших. Дуже ефективна тактика – вселяти молоді думку про престижність підтримання хорошої фізичної форми.

Багато спортивних змагань по міні-футболу, волейболу, настільному тенісу, баскетболу, інших видах спортивних змагань проводяться в училищі.

Більш ефективною є тривала та постійна профілактична робота з молодими людьми на усіх стадіях формування їх особистості. Робота з учнем, схильним до девіантної поведінки відбувається за певними правилами. Перш за все я створюю атмосферу, в якій учень буде почувати себе спокійно і впевнено.. З учнем я завжди відверта, уважно слухаю, концентруюся на видимій поведінці та на реальних зовнішніх обставинах, уникаю ролей слідчого, священика, прокурора, директора, спеціаліста.

Розмова з девіантним підлітком включає такі запитання: „Чи бачиш ти проблему?"; „Що ти сам робиш з цим?"; „Чи тобі потрібна допомога?"; „Яка допомога тобі потрібна: в ліцеї чи за її стінами?"; „Яку роль можуть відіграти батьки?";

При роботі з учнями 15-17 років враховую те, що вони менше залежать від групи і на перший план у них висувуються форми поведінки, що виражають індивідуальність, формування свого соціального образу. Це, в свою чергу, визначає такі основні напрямки роботи: проведення індивідуальних консультацій з метою усунення негативних впливів на життєдіяльність; соціальне навчання позитивній поведінці шляхом проведення індивідуальних

та групових бесід, лекцій, вікторин, олімпіад, тренінгів, а також самоспостереження та самовиховання.

Одним із напрямків роботи є надання переконливої, доступної інформації про наслідки відхилень від соціально прийнятої поведінки. Крім того, я спрямовую свою роботу на поліпшення соціального статусу учня, оскільки він впливає на самооцінку та самосвідомість особистості.

Я першочергово вирішую питання формування позитивної особистості, що сприяє розширенню в учнів знання про оточуючий світ; розумінню власної людської сутності та визначенню свого місця у суспільстві; навчанню людини раціонально використовувати час, звільнивши місце для роздумів і розумної оцінки важливості і значущості події, власної поведінки, особистісного вибору; вихованню уміння особистості правильно визначати власні можливості, володіти собою у будь-якій ситуації; вихованню у людини вміння раціонального вибору доцільних шляхів вирішення складних життєвих ситуацій соціально виваженими способами.

Формам и профілактичної роботи є проведення групових дискусій з метою формування групової позитивної думки; проведення рольових ігор (прогривання основних складних ситуацій), завдяки яким досягається розвиток особистості, навичок спілкування в колективі; диспут, в якому проходить ділова гра; екскурсія; бесіда. Так нещодавно були проведені виховні години про торгівлю людьми, про злочин та відповідальність, про алкоголь та його наслідки, про ведення нездорового способу життя.

Ведеться посередницька робота, залучення до профілактики батьків, соціальних служб, міліції.

Серйозною та важливою формою роботи куратора з учнями є виявлення категорії підлітків, які схильні до девіантної поведінки. Вона проводиться з кожним учнем окремо. Ця форма профілактичної роботи проявляється у низці наступних фаз: фаза спостереження (виявлення чогось незвичайного у поведінці учня); фаза виявлення відхилення; фаза тлумачення проблеми; фаза впевненості у правильності діагнозу; бесіда з учнем.

Перша розмова з учнем має на своїй меті змусити його обдумати своє становище, викликати бажання подолати проблему, усвідомити її негативні наслідки.

Усі вище перелічені стратегії покликані мотивувати підлітка до змін у його стилі життя, характері поведінки, вплинути на особистість учня, його свідомість з метою формування позитивних якостей характеру та корисних форм поведінки.

Ця робота буде мати позитивні результати лише за умови високої професійності, відповідальності куратора, також за умови різностороннього впливу на особистість учня, сукупності таких форм та методів роботи, які будуть виховувати активну, самостійну особистість, що добровільно відмовиться від негативних форм поведінки і буде прагнути розвивати свої здібності, реалізовувати власні можливості.